

XÂY DỰNG NỀN VĂN HÓA TIÊN TIẾN, ĐẬM ĐÀ BẢN SẮC DÂN TỘC VIỆT NAM HIỆN NAY

ĐỖ HUY*

Tóm tắt: Trong gần 30 năm xây dựng và phát triển nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, theo tác giả bài viết, nền văn hóa của nước ta đã đạt những thành tựu bước đầu nhưng cấu trúc của nền văn hóa đó chưa bền vững. Để phát huy ưu điểm, khắc phục nhược điểm trong xây dựng và phát triển văn hóa, cần thực hiện ba giải pháp là phát huy các nguồn lực, xây dựng các chuẩn mực văn hóa, xây dựng và hoàn thiện các thiết chế văn hóa.

Từ khóa: Văn hóa, bản sắc dân tộc, chuẩn mực văn hóa, thiết chế văn hóa.

Mở đầu

Nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc mà chúng ta đang xây dựng là nền văn hóa thứ ba dưới sự lãnh đạo của Đảng sau cuộc cách mạng tháng Tám năm 1945. *Nền văn hóa thứ nhất* dưới sự lãnh đạo của Đảng là nền văn hóa của cuộc cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân, được xây dựng và phát triển theo mô thức: *dân tộc hóa, đại chúng hóa, khoa học hóa*. *Nền văn hóa thứ hai* dưới sự lãnh đạo của Đảng là nền văn hóa của thời kỳ xây dựng chủ nghĩa xã hội ở miền Bắc và đấu tranh giải phóng miền Nam, thống nhất nước nhà, được phát triển theo mô thức: *Nội dung xã hội chủ nghĩa và tính chất dân tộc*. Từ năm 1986, đất nước ta xây dựng chủ nghĩa xã hội thông qua cơ chế thị trường cho nên chúng ta xây dựng nền văn hóa phát triển theo mô thức *tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc*. Nền văn hóa này là nền văn

hóa của chủ nghĩa xã hội phát triển thông qua thể chế kinh tế thị trường. Thực chất nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc mà chúng ta đang xây dựng là nền văn hóa của thể chế kinh tế thị trường trong thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước.

Trải qua gần 30 năm xây dựng và phát triển, thể chế kinh tế thị trường ở nước ta với những biến động dữ dội và mau lẹ đã tác động khác thường đến toàn bộ nền văn hóa. Trước những biến động như vậy, nhiều chuẩn mực tốt đẹp của truyền thống văn hóa dân tộc bị xô đẩy, các điểm nóng văn hóa xuất hiện trên nhiều lĩnh vực khác nhau của đời sống xã hội từ lĩnh vực chính trị đến giáo dục, y tế, công sở, giao thông, gia đình, giới tính, đất đai, môi trường...

(*) Giáo sư, tiến sĩ, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

Nhận thức rõ những thuận lợi và khó khăn trong quá trình xây dựng và phát triển nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc trước những rủi ro liên tục của thể chế kinh tế thị trường, từ năm 1986, qua mỗi kỳ đại hội, Đảng ta lại ra nghị quyết tăng cường và hoàn thiện thêm một bước những định hướng chính trị quan trọng nhằm làm cho các hoạt động văn hóa ngày càng sát hơn với cơ chế thị trường.

Năm 1998, sau 12 năm đổi mới đất nước, Đảng ta đã ra một nghị quyết quan trọng về văn hóa được thông qua tại Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương (BCHTW) 5 khóa VIII nhằm định hướng toàn diện cho sự phát triển liên tục và lâu dài của quá trình xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc. Tuy nhiên, qua 5 năm thực hiện nghị quyết Hội nghị BCHTW 5 khóa VIII, đời sống xã hội ngày càng nóng lên khác thường. Vì thế cho nên đến Hội nghị Trung ương lần thứ 10 khóa IX, Đảng ta khẳng định tiếp tục thực hiện 5 quan điểm chỉ đạo của nghị quyết Hội nghị BCHTW 5 khóa VIII, đồng thời nhấn mạnh việc phát triển đồng bộ về kinh tế, chinh đón Đảng với việc nâng cao trình độ văn hóa, nâng cao nhận thức về vai trò của văn hóa trong toàn bộ đời sống xã hội, thực hiện tiến bộ và công bằng xã hội, phát triển phong trào người tốt việc tốt, gìn giữ các di sản văn hóa, củng cố các thiết chế văn hóa trong thể chế kinh tế thị trường.

Sau đại hội Đảng lần thứ IX, chúng ta

mới tham gia Diễn đàn Hợp tác Kinh tế Châu Á - Thái Bình Dương (APEC), cho đến ngày 07-11-2006 chúng ta mới gia nhập Tổ chức Thương mại Thế giới (WTO) và từ đó, chúng ta lại hội nhập sâu hơn vào nền kinh tế thế giới, có rất nhiều quan hệ văn hóa mới. Từ thực tế đó, Văn kiện Đại hội Đảng lần thứ X, một mặt khẳng định phải tiếp tục phát triển sâu rộng và nâng cao chất lượng những quan hệ văn hóa trong mọi lĩnh vực của cuộc sống, mặt khác đề xuất vấn đề *hoàn thiện giá trị nhân cách con người Việt Nam trong thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước* nhằm gìn giữ các phẩm giá dân tộc và phát huy phẩm giá, năng lực và thiên hướng của mọi cá nhân.

Năm năm sau Đại hội Đảng lần thứ X, nền kinh tế thị trường ở nước ta phát triển rất đa dạng và phức tạp. Đầu thập niên thứ 2 của thế kỷ XXI, môi trường văn hóa của chúng ta nóng lên bất thường ở tận vùng sâu, vùng xa, ở các vùng nông thôn, hải đảo, ở nhà máy, trường học, bệnh viện và cả ở công sở. Văn kiện Đại hội Đảng lần thứ XI lại tiếp tục định hướng sâu hơn, cụ thể hơn những mặt phản diện trong đời sống văn hóa cần phải chú ý khắc phục và đề xuất vấn đề *phát triển văn hóa một cách toàn diện, thống nhất trong đa dạng* để thống nhất với nhu cầu văn hóa mới, những điều kiện vật chất và tinh thần mới, những phương thức hoạt động văn hóa mới.

Nhìn lại gần 30 năm xây dựng và phát triển nền văn hóa tiên tiến, đậm đà

bản sắc dân tộc dưới ánh sáng Nghị quyết của 6 kỳ đại hội Đảng, chúng ta nhận thức rằng, nền văn hóa mới mà chúng ta đang xây dựng là nền văn hóa rất đặc biệt, rất phức tạp, chưa từng có tiền lệ trong lịch sử phát triển hàng ngàn năm của dân tộc ta. Trong gần 30 năm đổi mới, dưới ánh sáng của các Nghị quyết của 6 kỳ đại hội Đảng, nền văn hóa này đã đạt được một số thành tựu ban đầu, nhưng cấu trúc của nó chưa bền vững và đang vận động rất mạnh; điều đó khiến chúng ta phải nhận diện thực trạng của nó, phân tích các nguyên nhân của thực trạng này và tìm những giải pháp tốt hơn để xây dựng và phát triển nó.

1. Thực trạng xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc

Nhìn lại toàn cảnh gần 30 năm xây dựng và phát triển nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, chúng ta thấy nó đang biểu hiện những hình thái như sau:

Một là, nền văn hóa đã phát triển khác hẳn với nền văn hóa xây dựng theo mô thức nội dung xã hội chủ nghĩa và tính chất dân tộc của thời kỳ xây dựng chủ nghĩa xã hội ở miền Bắc, đấu tranh thống nhất đất nước. Nền văn hóa này phát triển phong phú hơn, đa dạng hơn và đã thỏa mãn một số nhu cầu văn hóa thứ yếu của nhiều tầng lớp xã hội khác nhau, ở nhiều vùng và miền khác nhau. Với đường lối đổi mới liên tục của Đảng, nền văn hóa này đã tạo nên một sức sống, một diện mạo mới trong rất nhiều các quan hệ và các hoạt động văn

hóa ở cả nông thôn và thành thị, ở rất nhiều các phương diện khác nhau từ văn hóa chính trị đến văn hóa giáo dục, văn hóa công sở, văn hóa nghệ thuật và các quan hệ văn hóa quốc tế. Tuy nhiên, hình thái rõ nhất mà chúng ta nhìn thấy, cảm nhận được và hưởng thụ là những thay đổi tích cực về *mặt vật chất* (nhà cửa sang trọng hơn, phương tiện đi lại hiện đại hơn, phương tiện thông tin thuận lợi hơn, đồ đạc trong gia đình tiện lợi hơn...) Còn *mặt tinh thần* và đặc biệt là những giá trị đạo đức lại phát triển tương đối hỗn loạn, nếu không nói có một sự xuống cấp, một sự thụt lùi nghiêm trọng. Hình thái này chứng tỏ thực trạng của nền văn hóa mà chúng ta đang xây dựng có *sự phát triển không đồng đều giữa văn hóa vật chất và văn hóa tinh thần, giữa các giá trị vật chất và giá trị tinh thần*.

Hai là, nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc mà chúng ta đang xây dựng dưới sự lãnh đạo của Đảng *đang phát huy mạnh mẽ những tiềm năng sáng tạo của những cá nhân*. Những ai đang mang trong mình những khả năng sáng tạo đều có thể thực hiện được những ước mơ của mình. Và thực tế trong mọi hoạt động văn hóa, đặc biệt là trong các hoạt động văn hóa gắn với sở thích, với tài năng, rất nhiều cá nhân đã được xã hội cổ vũ và đón nhận. Tuy nhiên, với cơ chế thị trường, không ít những khả năng sáng tạo của cá nhân đang biến thành một chủ nghĩa cá nhân vị kỷ, tách mình ra khỏi cộng đồng và trở thành một hiện tượng

phản văn hóa trong các quan hệ với cộng đồng. *Thực trạng cá nhân tách ra khỏi cộng đồng, chống lại cộng đồng và ngược lại, cộng đồng chưa tạo những điều kiện tốt nhất để cá nhân phát triển các năng lực sáng tạo đang là một điểm rất nóng trong nhiều các quan hệ văn hóa ở nước ta hiện nay.*

Ba là, đất nước ta trải qua một quá trình phân tầng xã hội quá nhanh và rất sâu. Nhiều người giàu lên không bằng lao động chính đáng của mình, nhiều người lao động chính đáng lại gặp rất nhiều rủi ro trong cơ chế thị trường. Sự phân tầng về quyền lực và sự tha hóa mạnh mẽ của quyền lực đã tạo nên những mất công bằng xã hội. *Thực trạng này đã tạo nên rất nhiều phản văn hóa và đảo lộn hệ thống giá trị khi những kẻ giàu có vô liêm sỉ huyênh hoang về những của cải vật chất, mua bán, đổi chác những giá trị tinh thần vô giá bằng tiền bạc.*

Bốn là, trong quá trình xây dựng và phát triển nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc vừa qua, chúng ta *chưa xây dựng được một hệ thống chuẩn mực đủ sức điều chỉnh các hoạt động văn hóa văn nghệ.* Rất nhiều lĩnh vực văn hóa xã hội vô chuẩn. Không ít chuẩn mực rất lạc hậu nhưng đóng vai trò điều tiết một số các quan hệ văn hóa văn nghệ; nhiều giá trị văn hóa thấp kém lại được tôn vinh; không ít hoạt động văn hóa văn nghệ có chất lượng lại bị đánh giá thấp. Có một số đánh giá rất sai lệch về hệ thống giá trị trong nền văn hóa. Có sự cào bằng giữa

lao động giản đơn và lao động phức tạp trong các lĩnh vực văn hóa. Thực trạng này làm cho văn hóa đỉnh cao chưa có điều kiện phát triển trong cấu trúc nền văn hóa văn nghệ mới.

Năm là, nền văn hóa hiện nay đang trong quá trình hiện đại hóa. Những làn sóng xuất khẩu, đầu tư, tin học, quá trình công nghiệp hóa, đô thị hóa đang xô đẩy nhiều hệ thống giá trị vốn là những lực cân bằng giữa truyền thống và hiện đại của nền văn hóa. Các làn sóng, các quá trình hiện đại hóa đó đã làm lỏng lẻo, lay chuyển rất nhiều thiết chế văn hóa (như thiết chế gia đình, thiết chế tín ngưỡng tôn giáo); xô đẩy cả nền văn hóa tình nghĩa đến bên bờ của những dòng thác tiền tài, thực dụng. *Thực trạng mất cân bằng nghiêm trọng giữa những giá trị truyền thống và những giá trị hiện đại đang tạo ra rất nhiều phản văn hóa trong quá trình xây dựng và phát triển nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc hiện nay.*

Sáu là, nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc đang được xây dựng trong bối cảnh chúng ta đã có mặt tại diễn đàn kinh tế Châu Á - Thái Bình Dương (APEC) và đã tham gia WTO, nghĩa là chúng ta đã và còn phải hội nhập sâu hơn vào nền kinh tế thế giới. Chúng ta đã chấp nhận các luật chơi của cơ chế thị trường tự do. Những chuẩn mực, những công nghệ của đế quốc văn hóa đang thu hút giới trẻ trên mạng thông tin toàn quốc và toàn cầu. Những thước phim tình dục và bạo lực,

những hệ tư tưởng khác lạ, những quan điểm văn hóa thác loạn đang gạ gẫm và rủ rê những chàng trai, cô gái thích cái mới, cái lạ. Thực trạng hội nhập mau lẹ và cơ chế kiến tạo những giá trị xã hội chủ nghĩa yếu ớt đã làm cho nền văn hóa theo định hướng xã hội chủ nghĩa trở nên ngày một xa vời.

Bây là, nền văn hóa đậm đà bản sắc dân tộc mà chúng ta đang xây dựng là một bộ phận hữu cơ của mô hình chủ nghĩa xã hội Việt Nam thông qua cơ chế thị trường. Học thuyết, hệ thống lý luận về cái mô hình này đang được nghiên cứu và chưa hoàn thiện. Vì thế, hệ thống lý luận về văn hóa để xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc có rất nhiều điểm còn chung chung, chưa rõ ràng. Với lý luận đó các nhà quản lý văn hóa rất lúng túng. Chúng ta coi văn hóa là nền tảng tinh thần xã hội, nhưng *văn hóa nào* đang là nền tảng tinh thần xã hội ta? Câu hỏi này không có lời giải đáp nhất quán! Vậy thế nào là nền tảng tinh thần của xã hội và vì sao văn hóa lại là nền tảng tinh thần xã hội? Tuy câu hỏi này đã được nhiều Giáo sư và Viện sĩ phân tích nhưng nhiều nhà quản lý văn hóa vẫn không quán triệt được trong thực tiễn, bởi vì câu trả lời quá phức tạp và không thuyết phục.

Nói nguồn lực cơ bản của nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc là công - nông - trí. Nhưng với cơ chế thị trường thì công nhân như thế nào? Nông dân như thế nào? Trí thức như thế nào?

Tại sao cơ chế thị trường mà doanh nhân không phải là nguồn lực của văn hóa? Trong cấu trúc của xã hội Việt Nam hôm nay, tầng lớp doanh nhân lớn nhanh như thần Phù Đổng; họ đã tham gia vào các quá trình xóa đói, giảm nghèo, làm từ thiện và xây nhà tình nghĩa. Nếu hệ thống lý luận về xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc trong thể chế kinh tế thị trường không coi tầng lớp doanh nhân đóng vai trò quan trọng thì lý luận đó có phản ánh đúng thực tiễn xây dựng nền văn hóa này không?

Có thể thấy rằng nhiều quan điểm chỉ đạo trong hệ thống lý luận xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc trong thể chế kinh tế thị trường ở nước ta hiện nay chưa thật cụ thể, chưa thật bám sát vào những biến động văn hóa của đất nước.

Những nguyên nhân cơ bản của thực trạng này nằm ở mối quan hệ giữa đường lối của Đảng, sự quản lý của Nhà nước và tinh thần làm chủ của nhân dân. Nơi nào quán triệt một cách tốt nhất đường lối văn hóa văn nghệ của Đảng; nơi nào mà người quản lý văn hóa vừa có tài, vừa có đức; nơi nào có dân trí phát triển, quan trí phát triển thì những nơi đó có những thành tựu nổi bật trong việc xây dựng nền văn hóa mới.

2. Giải pháp xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc

Để phát huy những ưu điểm, khắc phục những nhược điểm trong tiến trình xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt

Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc ở nước ta hiện nay, theo chúng tôi cần phải thực hiện ba giải pháp cơ bản sau:

Thứ nhất, phát huy các nguồn lực của sự phát triển văn hóa. Văn hóa phương Đông hay văn hóa phương Tây, văn hóa thời cổ đại hay văn hóa thời kỳ hiện đại, văn hóa thời bao cấp hay văn hóa thời kỳ đổi mới đều là quá trình đối tượng hóa các năng lực bản chất người trong các quan hệ với tự nhiên, với cộng đồng xã hội, với chính phẩm giá, năng lực và thiên hướng của mỗi nhân cách. Như vậy, các nguồn lực của sự phát triển mọi văn hóa gồm có *nguồn nhân lực, nguồn tài nguyên thiên nhiên và nguồn tài chính*. Để phát triển mỗi nền văn hóa ta phải quan tâm phát triển ba nguồn lực này. Nếu phát triển đúng thì nền văn hóa có sức sống và nếu phát triển sai lệch thì nền văn hóa thiếu sức sống.

Để xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, chúng ta coi nguồn nhân lực cơ bản là khối đoàn kết *công – nông – trí*, trong đó đội ngũ trí thức đóng vai trò quan trọng. Trong gần 30 năm qua, đời sống của giai cấp công nhân ở Việt Nam rất bấp bênh, nhiều gia đình lâm vào cảnh nhếch nhác. Họ đều đi làm thuê cho các doanh nghiệp, các nhà tư bản. Nhiều người bị các nhà tư bản trả công rẻ mạt và lao động rất vất vả. Với đội ngũ giai cấp công nhân như vậy, nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc chưa thể phát triển tốt đẹp được.

Về giai cấp nông dân, nhiều gia đình

nông dân có một cuộc sống khá giả, song nhiều gia đình cũng mất đất, mất ruộng, không có việc làm. Người nông dân đã sản xuất nhiều sản phẩm nông nghiệp có tính hàng hóa, nhưng họ đã sử dụng quá nhiều hóa chất độc hại làm hại cho cả đất đai và nguồn nước. Các quá trình đô thị hóa, công nghiệp hóa đã làm cho hàng vạn, hàng chục vạn gia đình phải di cư khỏi chỗ ở của mình. Có một cuộc đảo lộn rất to lớn trong cấu trúc xã hội. Nhiều người nông dân phải ra thành phố, ra nước ngoài để bán sức lao động. Nguồn nhân lực để xây dựng văn hóa nông thôn trong nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc hiện nay đang có rất nhiều vấn đề cần phải giải quyết, đặc biệt là lối sống tiểu nông.

Về đội ngũ trí thức, chúng ta xây dựng thêm nhiều trường đại học, nhưng chất lượng đào tạo thấp, rất nhiều sinh viên trí thức ra trường không có việc làm. Nhiều trí thức với nhiều lý do khác nhau chưa được sử dụng tốt nhất. Nhiều trí thức đi học nước ngoài chưa hoặc không trở về tổ quốc để xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc. Lực lượng trí thức xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc chưa được phân bổ đều ở các vùng, các miền, các lĩnh vực phát triển văn hóa.

Trong cơ cấu xã hội của Việt Nam, *tầng lớp doanh nhân* tăng lên rất nhanh. Họ cống hiến rất nhiều vào toàn bộ đời sống văn hóa. Ở khu vực sản xuất công nghiệp, nông nghiệp luôn có sự hiện diện của họ trong mô hình 4 nhà (nhà sản

xuất, nhà kinh doanh, nhà khoa học và nhà nước). Nhiều doanh nhân tích cực làm từ thiện. Vậy mà cơ cấu nguồn lực của nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc không có sự hiện diện xứng tầm của họ. Tại sao trong nền văn hóa của cơ chế thị trường mà tầng lớp doanh nhân lại không đóng vai trò quan trọng?

Ngoài nhân lực, thì nguồn lực của sự phát triển văn hóa Việt Nam hôm nay phải gắn liền với *tài nguyên đất đai, sông, suối, rừng, khoáng sản, mặt đất, bầu trời, nguồn nước của quốc gia*. Con người xây dựng nền văn hóa mới ở Việt Nam đã làm gì với nguồn tài nguyên này? Nhiều người đã săn bắt động vật hoang dã, phá hoại rừng nguyên sinh, ngăn sông, chặn suối, bắt thủy hải sản bằng chất nổ và súng lực điện. Rất nhiều điểm nóng văn hóa xảy ra đối với việc quản lý đất đai và thái độ vô trách nhiệm cố ý làm ô nhiễm môi trường. Để xây dựng và phát triển nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc cần có một hệ giải pháp cơ bản lâu dài cho sự phát triển bền vững nguồn tài nguyên này, cần phải có một chính sách quản lý và giám quyền lực thao túng tài nguyên quốc gia.

Ngoài các nguồn nhân lực, các tài nguyên tự nhiên, vấn đề xây dựng nền văn hoá tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc trong thể chế kinh tế thị trường không thể không làm chủ nguồn tài chính. Các điểm nóng văn hóa đã nổi lên cùng với những trận bão giá. Những tiêu cực văn hóa phần lớn dùng đồng tiền để bôi trơn các mối quan hệ xã hội,

những tội phạm, những kẻ tham ô, đều xoay quanh vấn đề đồng tiền. Sử dụng tốt đồng tiền sẽ có một nền văn hóa tốt. Buông lỏng quản lý đồng tiền, sẽ biến những giá trị văn hóa cao quý thành những phản văn hóa.

Thứ hai, xây dựng các chuẩn mực văn hóa. Để xây dựng và phát triển mỗi nền văn hóa, ngoài việc quan tâm đúng và triệt để nuôi dưỡng, phát huy các nguồn lực, người ta cần thiết phải chú ý đến các *chuẩn mực văn hóa*. Các chuẩn mực văn hóa mà nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc phải hướng đến xây dựng là *cái đúng, cái tốt, cái đẹp, cái hợp lý*. Tất cả những hạn chế, yếu kém về văn hóa trong thời gian vừa qua đều liên quan đến hệ thống chuẩn mực mà chúng chưa bám rễ vào đời sống, thậm chí có lĩnh vực còn vô chuẩn.

Một xã hội có văn hóa, một cộng đồng có văn hóa, một cá nhân có văn hóa, một nền văn hóa, một thời đại văn hóa *trước hết phải sống và làm việc theo cái đúng*. Đó là cái đúng của hiến pháp và pháp luật. Chuẩn mực pháp luật là chuẩn mực được phép và không được phép của một cộng đồng văn hóa. Sống bên ngoài vòng pháp luật, sống bên trên pháp luật đều là vô văn hóa. Sống đúng còn phải sống theo chuẩn mực khoa học. Sống và làm việc theo chuẩn mực pháp luật và khoa học là sống có văn hóa. Sống đúng là sống theo một lý tưởng tích cực, lý tưởng tiến bộ. Lý tưởng này định hướng cho các quan hệ giữa cá nhân và cộng đồng vươn tới những nấc

thang tiến bộ, bảo đảm quyền lao động, quyền công dân, quyền sống và cả quyền chết của mỗi con người. Nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc của chúng ta nhất định phải xây dựng một hệ chuẩn của cái đúng gắn với pháp luật của nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam, gắn với nền khoa học tiên tiến của thời đại, gắn với lý tưởng tốt đẹp của chủ nghĩa xã hội.

Ngoài chuẩn mực của cái đúng, nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc của chúng ta nhất định phải dựa trên *hệ chuẩn mực của cái tốt*. Hệ chuẩn mực này sẽ nối liền các giá trị đạo đức truyền thống với các giá trị đạo đức hiện đại. Hệ chuẩn mực này phát triển cao độ ý chí của con người; làm cho các nhân cách được phát triển các phẩm giá đạo đức và các quan hệ cộng đồng có sự yêu thương đùm bọc giúp đỡ lẫn nhau một cách vô tư. Những năm tháng vừa qua chúng ta chưa xây dựng được một hệ chuẩn đạo đức phát triển các nhân cách trong cơ chế thị trường, cho nên nhiều lối sống thực dụng, ích kỷ, tàn bạo đã xuất hiện trong nền văn hóa. Mục tiêu quan trọng của giải pháp xây dựng các chuẩn mực của cái tốt trong nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc là thúc đẩy chủ nghĩa yêu nước chân chính, bảo vệ và cổ vũ những phẩm giá đạo đức, đấu tranh chống mọi áp bức, bóc lột vì chủ nghĩa nhân văn cao cả và lòng khoan dung giữa con người với con người.

Nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc *phải dựa trên hệ chuẩn thẩm mỹ*

lấy cái đẹp làm trung tâm. Đó là một hệ chuẩn rất cơ bản của nền văn hóa nhằm phát triển toàn diện nhân cách con người, phát huy tài năng sáng tạo của con người, tạo dựng mối quan hệ thống nhất và đa dạng trong phát triển văn hóa, hướng mọi hoạt động văn hóa, đặc biệt là hoạt động văn hóa nghệ thuật, gắn với lý tưởng cao đẹp và thị hiếu lành mạnh. Chuẩn mực của cái đẹp trong nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc sẽ kích thích mọi sự sáng tạo cá nhân hướng tới sự phát triển hài hòa giữa truyền thống và hiện đại, giữa dân tộc và tộc người, giữa quốc gia và quốc tế, con người và tự nhiên. Chuẩn mực của cái đẹp góp phần rất quan trọng trong sự nghiệp hình thành những năng lượng thẩm mỹ cho xã hội để những người mang trong mình tố chất của nhà nghệ sĩ sẽ đóng góp những giá trị rất độc đáo cho nền văn hóa.

Nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc ở nước ta hiện nay phải hình thành cho được những *chuẩn mực của cái hợp lý* gắn với lợi ích cá nhân, lợi ích nhóm và lợi ích của cả cộng đồng. Nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc chấp nhận mọi sự cạnh tranh hợp lý và không dung nạp chủ nghĩa bình quân ấu trĩ, tôn trọng mọi hoạt động sáng tạo cá nhân và có cơ chế phát triển những tài năng. Điều này có vẻ rất mới so với tư duy truyền thống. Trong cơ chế thị trường, chúng ta không duy nhất hóa sự hy sinh cá nhân cho cộng đồng. Những cá nhân xuất sắc, các tài

năng kiệt xuất trong lĩnh vực văn hóa phải được cộng đồng chú ý hơn, tôn vinh tích cực hơn và trao cho họ những lợi ích xứng đáng hơn, bởi vì họ có năng lực phát triển xã hội tốt hơn.

Thứ ba, xây dựng và hoàn thiện các thiết chế văn hóa. Giải pháp cuối cùng trong xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc ở nước ta hiện nay là phải quan tâm triệt để đến hệ thống thiết chế văn hóa. Các thiết chế văn hóa hình thành là do sự đòi hỏi bền vững của mọi hoạt động văn hóa. Nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc của chúng ta đã kế thừa rất nhiều thiết chế của nền văn hóa truyền thống. Đó là các thiết chế văn hóa lao động, văn hóa thể hệ, văn hóa vui chơi giải trí, văn hóa giáo dục, văn hóa tín ngưỡng tâm linh, văn hóa nghệ thuật, văn hóa thể chất và rất nhiều thể chế văn hóa khác. Để duy trì và phát triển những hoạt động văn hóa trong trong thể chế kinh tế thị trường giữa một thời đại bùng nổ thông tin, hệ thống truyền thông đại chúng phát triển rất nhanh, chúng ta cần thiết phải xây dựng và hoàn thiện thêm những thiết chế văn hóa mới. Đó là những thiết chế làm cho những cái đã tốt ngày càng tốt hơn; lọc bỏ những nhân tố lạc hậu của nền văn hóa; hội nhập và tiếp biến những nhân tố tiến bộ của nhiều nền văn hóa trên thế giới.

Văn hóa là cái dính kết, cái lan tỏa trong mọi hoạt động lao động, giao tiếp, sinh tồn của xã hội; là một quá trình nhân hóa; liên quan tới mọi phương

diện, mọi ngành trong đời sống xã hội. Vì thế, những giải pháp để phát triển văn hóa phải có ý nghĩa chiến lược quốc gia. Đối với những giải pháp này, riêng Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch thì không thực hiện được, mà phải có mối liên hệ phối hợp với các ngành, các cấp và của toàn xã hội một cách khoa học và đồng bộ.

Sự nghiệp xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc dù đã trải qua gần ba thập kỷ, nhưng mới là thời đoạn ban đầu. Nếu chúng ta làm chủ được các nguồn lực, xây dựng thành công hệ chuẩn của cái đúng, cái tốt, cái đẹp, cái hợp lý, hình thành một cách cơ bản và khoa học những thiết chế văn hóa nền tảng, thì chúng ta nhất định xây dựng thành công nền văn hóa này.

Tài liệu tham khảo

1. Đảng Cộng sản Việt Nam (1998), *Văn kiện Hội nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa VIII*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
2. Nguyễn Khoa Điềm (chủ biên) (2001), *Xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
3. Phạm Duy Đức (chủ biên) (2010), *Phát triển văn hóa Việt Nam giai đoạn 2011 – 2020. Những vấn đề phương pháp luận*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
4. Phạm Duy Đức (chủ biên) (2010), *Phát triển văn hóa Việt Nam trong thời kỳ đổi mới hiện nay*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.

